

teksta opisov in kart. Imena iz nemškega in madžarskega dela teksta so polkrepka, imena iz kart so natisnjena kurzivno in podčrtana, današnje poimenovanje krajev pa z običajnim tiskom. Skrbno izdelane indekse lahko uporabimo kot slovar krajevnih imen za zgodovinska in sedanja imena naselij. Z indeksi smo dobili najpopolnejši seznam toponimov slovenskega ozemlja iz konca 18. stoletja.

Naj končam z mislimi uvodničarja Feliksa J. Bistra: »S svojimi temeljitimi opisi pokrajine ponuja knjiga za številne poklicne in zasebne potrebe nov pristop k domači kulturni in naravni pokrajini. Poleg zemljepisne in kulturne žsoseščine' razvija dodatne povezave na gospodarski, politični, kulturni in cerkveni ravni. Ti pogledi vsekakor niso nepomembni za sodobno družbo in znanost, saj lajšajo spopadanje z večplastnostjo lastne identitete«.

Ignacij Voje

Slovenska kronika XIX. stoletja. 1800-1860. Ur. Janez Cvirn. Ljubljana : Nova revija 2001. 473 strani.

Slovenska kronika XIX. stoletja. 1861-1883. Ur. Janez Cvirn. Ljubljana : Nova revija 2003. 412 strani.

Slovenska kronika XIX. stoletja. 1884-1899. Ur. Janez Cvirn. Ljubljana : Nova revija 2003. 374 strani.

»Trajalo je sicer dlje, toda splačalo se je počakati.« Tako nekako je na slavnostni akademiji Nove revije v ljubljanski Unionski dvorani ob izidu zadnjih dveh knjig Slovenske kronike XIX. stoletja svoj govor zaključil njen odgovorni urednik dr. Janez Cvirn. Zahtevni projekt, ki je izšel pri Novi reviji, je bil tako po približno sedmih letih zaključen. Čakanje na izid se je zaradi vsebinske in tehnične zahtevnosti projekta resnično morda malo zavleklo, toda od izida to gotovo sploh nikogar več ne zanima. Zdaj ni več važno, kako (dolgo) je kronika nastajala, ampak kakšna je.

Zadnja dva zvezka Slovenske kronike XIX. stoletja sta se tako oktobra 2003 pridružila v letu 2001 izdanemu prvemu zvezku omenjene kronike. Prvi del je »dolgo 19. stoletje« obravnaval med leti 1800 in 1860, zadnja dva pa sta razdeljena na obdobji 1861-1883 in 1884-1899. V primerjavi s Slovensko kroniko XX. stoletja, ki se je v letih 1995 in 1996 uveljavila v dveh delih, je Slovenska kronika XIX. stoletja torej nekoliko obsežnejša, kar pa ne odpira novih bistvenih vprašanj na kvalitativnem primerjalnem nivoju. Kronika XIX. stoletja je pač obsežnejša bolj zaradi koncepta predstavitve 19. stoletja kot pa zaradi historične »teže« katerega od obeh minulih stoletij slovenske zgodovine.

Poleg organizacijsko tehnične podpore Nove revije, ki je mimogrede že večkrat najavila nadaljevanje serije Slovenske kronike, ima največ zaslug za izid nove kronike gotovo njen uredniški odbor. Poleg že omenjenega odgovornega urednika dr. Janeza Cvirna, so tu veliko vlogo odigrali vsaj še štirje uredniki kronike: dr. Stane Granda, ddr. Igor Grdina, dr. Milček Komelj in dr. Andrej Studen. Že bežen pregled kronike razkrije, da so omenjeni hkrati tudi avtorji večine gesel. Peterici urednikov v vseh treh knjigah pa se je v zadnjih dveh knjigah pridružil še mag. Jonatan Vinkler. Vseh avtorjev besedil je v kroniki kar 53, in sicer od uveljavljenih imen, med katerimi gre gotovo omeniti vsaj akad. dr. Vasilija Melika, ki je prispeval tudi dva uvodnika in nekaj člankov pa vse do nekaj še uveljavljajočih se mlajših zgodovinarjev, ki so se skozi študij z določeno tematiko že toliko zblížali, da so lahko tehtno in po svojih močeh sooblikovali vsebino kronike, morda le z enim ali dvema prispevkoma. Ta odprtost urednikov za posamezna obdobja je gotovo dodatno doprinesla k svežini izdaje.

Zares težko je objektivno in kritično vrednotiti to 1259 strani obsegajočo izdajo, ko pa je projekt Slovenske kronike XIX. stoletja eden redkih predvsem vsebinsko tako obsežnih izdelkov slovenskega zgodovinopisja. Skoraj gotovo bo vsak, ki se bo z novo kroniko zblížal, pod vtisom dejstva, da ima v rokah izdelek, ki izdatno zrcali možnosti in znanje več sodobnih generacij pišočih slovenskih zgodovinarjev 19. stoletja. Slovenska kronika XIX. stoletja tako vsaj zaenkrat zagotovo tvori enega od aktualnih temeljnih kamnov naše zgodovine 19. stoletja. Preprosto rečeno, nova kronika je veliko delo, katerega kritično vrednotenje je izredno zahtevno, saj bi moral imeti ocenjevalec te gmote ne le na to

obdobje izostren sintetičen pogled, ampak bi nujno moral obvladovati tudi mnoge parcialne teme, tako npr. področje politične, kulturne ali gospodarske zgodovine kot tudi področja zgodovine športa, vsakdanjega življenja, glasbe, slikarstva, vojske, marginalnih skupin... Tako se mi v tem besedilu ne zdi niti smiselno podajati orise poglavij ali pa zgolj naključno naštetih nekaj gesel, saj bi se s tem obseg tega besedila vsaj neprimerno povečal, če že ne bi z naštevanji preveč »zatežil« ali pa morda z izpostavljanji nekaterih gesel in nenamernim »ignoriranjem« drugih, celo koga »prikrajšal«. Na žalost lahko le skromno in toplo priporočim, da si ob zaporednem ali pa bolj preskakajočem branju, ki ga kronika dopušča, vsak o ediciji ustvari svoje mnenje. Skoraj prepričan sem, da bi vam najbrž podobno znal svetovati tudi kakšen bolj znan, načitan in uveljavljen zgodovinar ali zgodovinarica. Tudi najbolj izbirčnega bralca namreč utegne mozaični pregled mnogih segmentov 19. stoletja še kako pritegniti.

Praktično se v Slovenski kroniki XIX. stoletja gotovo najde za vsakogar nekaj, kot hkrati velja tudi to, da je vse obenem napisano priljudno za vsakogar. Omenjena dvojnost je tako hkrati velika prednost, kot tudi slabost, saj bo zgodovinar-raziskovalec zelo pogrešal ob besedilu znanstveni aparat. Toda, če pomislimo še enkrat, je to po drugi strani za celotni slovenski prostor morda vseeno bolje. Zgodovinar si tako ali tako mora znati pomagati predvsem sam, medtem ko je kronika s svojim pripovednim konceptom neprimerljivo bolj blizu tudi drugim – posebej tistim, ki jim je humanistična izobrazba vedno bolj daleč in takih je, posebej šolajoče mladine, kot se ugotavlja z leti, vedno več.

Z razširjeno vsebinsko pahljačo je tako skozi »triptih« kronik 19. stoletja zaznavna sočasna obravnava pogleda na zgodovino drugih nivojev. Poleg uveljavljenega principa podajanja zgodovine 19. stoletja kot obdobja nacionalnega oblikovanja Slovencev v moderen evropski narod, je tako večkrat izpostavljen pogled npr. skozi razširjeno kulturno oziroma socialno zgodovino. Ta seveda pri nas ni novost, saj slovensko zgodovinopisje takšen princip pozna že vsaj od Josipa Mala. Skratka, slovensko 19. stoletje je skozi oči Slovenske kronike vse prej kot zgolj stoletje nacionalizmov in meščanstva. Zgradba kronike tako teži na izmenjujočem oziroma dopolnjujočem podajanju različnih tem. Narodne kulturno-politične osebnosti si tako recimo delijo v knjigi prostor tako, kot so si ga v zgodovinskem času še z drugimi istočasnimi vzporednimi vsebinami. Pogled »od zgoraj« je tako vsaj uravnotežen s tistim »od spodaj«, vse to pa nam doprinese mnogo k kompleksnejšemu razumevanju življenja v določenem zgodovinskem času in prostoru. Zgodovinar se s pomočjo tako zastavljene kronike zmore veliko lažje približati večplastnemu in med seboj odvisnemu razumevanju zgodovine. Kvaliteta kronike je torej predvsem v njenem konceptu, ki naj bi bil tudi v širši geografski okolici izviren. Mozaični slog podajanja različnih vsebin skozi zaokrožene zgodbe namreč izrazito presega klasični kronološki način (kvečjemu) enciklopedičnega podajanja gesel. Kot smo že vajeni iz Slovenske kronike XX. stoletja, zgradba knjige sloni na kronologiji, le da je ta v določeni meri predvsem »izgovor«, da se z določeno vsebino spoznamo skozi daljši zgodovinski lok. Datum, ki označuje nek dogodek je skratka le izhodišče, ki naj preseže t.i. dogodkovno zgodovino.

Četudi se Slovenska kronika XIX. stoletja še vedno po svoji strukturi poglavij oziroma prelomnih obdobjih drži v naši historiografiji prevladujočega in že utečenega kulturno-političnega kriterija, njej ne zmanjkuje smisla za detajl. S tem Slovenska kronika prekaša klasično »metazgodovino«, saj nam skozi svoj mozaik razkriva »duh časa« tako, da ga lahko bolj od blizu začutimo in se z njim približamo popolnejšemu razumevanju včerajšnjega sveta. Odličen pripomoček k temu večplastnemu odstiranju je tudi izbrana slikovna oprema dela. Kot je bilo slišati večkrat, je v kroniki objavljenih ogromno materialov celo prvič, pri čemer gradivu nikakor ne manjka niti umetniške še manj pa dokumentarne vrednosti.

Raznolikost tematik v kroniki se je končno naknadno pokazala tudi v številčnem obsegu dela, ki je fizično presegel izdajo v predvideni dve knjigi. Bolj praktični kot pa vsebinski razlogi so tako vodili v intervencijo, da se je predvidena druga knjiga razdelila na dva dela. Gmota obravnavanih tematik je tako prisilila ustvarjalce tudi v upoštevanje redkega kriterija, ki je vezan bolj na tehnično izvedbo. Druga dva zvezka sta tako razmejena z letnico 1883-1884. Ta »mejnik« je postal šele naknadno utemeljen z dejstvom, da so tedaj Slovenci na Kranjskem dobili dokončno prevlado v deželnem zboru. Naravnejši mejnik bi bil morda za Slovence bolj začetek Taaffejeve dobe, kar se je rezultiralo tudi v stanju na Kranjskem leta 1883, toda kot že omenjeno, je na cezuro znotraj edicije najverjetneje bolj vplivala praktična oziroma fizična lastnost obsežne knjižne izdaje. Da bi se navkljub temu zato držal Slovenske kronike pečat »kranjskocentričnosti« pa vseeno ne moremo trditi, saj nam prav v vseh izdanih knjigah Slovenske kronike vidno v oči padajo teme s številnih regionalnih okolij in tudi izseljeništv.

Slovenska kronika XIX. stoletja je torej eden od najbolj vidnih rezultatov znanja večine danes pišočih zgodovinarjev 19. stoletja. Toda, četudi velja, da današnji rod le sloni na ramah znanja predhodnikov in da današnji zgodovinarji ob odkrivanju novega in kritičnem pretresanju starega v principu le nadaljujejo oziroma nadgrajujejo znanje predhodnikov, se po drugi strani način podajanja zgodovine skozi edicijo Slovenske kronike XIX. stoletja zdi ne le mnogo bolj pripoveden in svež, ampak z več gesli napoveduje tudi nekaj novih sodobnih pogledov na slovensko zgodovino. Zdi se, da daje Slovenska kronika XIX. stoletja v zasnovi in vsebini dovolj kvalitetne temelje za moderno znanstveno-kritično in sintetično slovensko zgodovino 19. stoletja.

Borut Batagelj

Eric Hobsbawm, **Gefährliche Zeiten. Ein Leben im 20. Jahrhundert.** München, Wien : Carl Hanser Verlag, 2003, 499 strani.

Znameniti angleški zgodovinar Eric Hobsbawm je napisal avtobiografijo, katere izvirni naslov je *Interesting Times*, nemška založba pa ga je prekrstila v *Gefährliche Zeiten*, torej v Nevarne čase. Avtobiografija res zajema večino 20. stoletja, obdobje ekstremov, ki hkrati uteleša napredek in propad, produkcijo in uničenje, osvoboditev in nasilje in sicer od leta 1917, ko je bil pisec rojen judovskim staršem v Aleksandriji in je tako postal angleški državljan, do 11. septembra 2001, do terorističnega napada na Svetovni trgovinski center v New Yorku in na Pentagon. Sorodniki po očetovi strani so angleški Judje, po materini pa avstrijski. Starša sta se z njim kot dojenčkom v zadnjih zdihljajih Avstro-Ogrske monarhije preselila na Dunaj, kamor je prišel tudi očetov brat. S kakimi posli sta se na Dunaju brata ukvarjala, deček ni nikoli izvedel. Šele tik pred selitvijo v Berlin mu je prišlo na uho, da se stric ukvarja z nečim pri filmu. Vsekakor pa je njegova družina spadala v zgornji srednji razred, vendar noben sorodnik pred njim ni dosegel visokošolske izobrazbe.

V Avstriji so bile razmere v letih po prvi svetovni vojni sila težavne, očetovi posli so bili čedalje manj donosni, nato je leta 1929 nenadoma umrl, po dveh letih pa je zaradi jetike umrla še mati. Na Dunaju je deček obiskoval osnovno šolo in gimnazijo. Po smrti staršev se je izkazala značilna judovska družinska vzajemnost in je za obojestranske sirote (njega in še dve sestri) prevzel stric, ki ga je vzel s seboj v Berlin, kjer je obiskoval Gimnazijo princa Heinricha v Schönebergu, ki je bila očitno zelo odprta in po dijakih versko zelo mešana, saj jo je obiskovalo 388 dijakov večinske protestantske, 48 katoliške, 35 judovske in 6 dijakov drugih veroizpovedi. Zdi se, da je ta gimnazija imela na dijaka daljnosežen vpliv. Že tedaj se je, najbrž pod vplivom bratranca, ki je postal brezposeln, začel politično udejstvovati v Komunistični stranki Nemčije.

Ker so se gospodarske razmere po svetovni gospodarski krizi v Nemčiji čedalje bolj slabšale in je Hitler 30. januarja 1933 prevzel oblast, so Hobsbawmi odšli v Anglijo. To dejstvo samo ni bilo povezano s težavami, saj so bili angleški državljeni. Toda v Angliji je bilo treba začeti vse znova, kar ni bilo lahko. Hobsbawm je nadalje obiskoval srednjo šolo, nato pa se je na testu za izredno nadarjene zelo dobro odrezal in je dobil triletno štipendijo za znamenito univerzo Cambridge. Tam je študiral zgodovino; vendar je bil študij zelo svoboden in se je ukvarjal še z marsičem drugim. Tedaj očitno angleške univerze še niso bile tako »prešolane« kakor so zdaj evropske in je bilo pomembno, da je nekdo na kaki znani univerzi študiral, ne pa tudi ali je dosegel kako diplomo. Saj so v zelo ugledne, npr. diplomatske službe jemali ljudi, ki razen dokaza, da so študirali, niso imeli nobenih drugih spričeval. Hobsbawm očitno tedaj ni končal študija z diplomom, je pa to pozneje nadoknadil z magisterijem in doktoratom. Uspešno je pridobival štipendije za študij jezikov in za potovanja v razne države. Ko so se začele priprave na vojno z Nemčijo je bil vpoklican k vojakom. Ker pa je bil kot komunist sumljiv, ga niso, kot intelektualce njegovega kova, četudi je znal precej jezikov, dodelili k vojaški obveščevalni službi ali v kak strateški oddelek, temveč med kraljevske pionirje. Vojni čas je pri njih zapravljal brez koristi. Po vojni so ga vključili v prevzgojo nemškega naroda, kjer je, ker je bila nemščina njegov materni jezik, predaval na tečajih, zlasti v severni Nemčiji.